

KİMLİK, KÜLTÜR VE DEĞİŞİM SÜRECİNDE
OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE

KÜRTLER

ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

6-8 EYLÜL 2012

BİNGÖL

*In the Context of Identity, Culture and Change From Ottomans to the
Present the Kurds International Symposium*

Di Pêvajoya Nasnamê, Çan û Guhertinê De Ji Osmanîyan Heta Îro Kurd

الأكراد من حيث الهوية والثقافة والتطور منذ العهد العثماني حتى اليوم

EDİTÖR

Doç. Dr. M. Cengiz YILDIZ

KATKIDA BULUNANLAR

Arş. Gör. Ahmet ALP

Arş. Gör. Fecri ARSLAN

Arş. Gör. Selman YEŞİL

Arş. Gör. Zahir ERTEKİN

Arş. Gör. Bedrettin BASUĞUY

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

2013

KÜRTLERDE AŞİRET KAVRAMI VE OLUŞUMU

Okt. Ahmet İLYAS*

Arş. Gör. Orhan TURAN**

GİRİŞ

Aşiret sistemi, genel itibarıyla sosyal tarihin önemli konularından olmasının yanı sıra bu sistemin uzun bir geçmişe sahip olması ve günümüzde de hâlen varlığını devam ettirmesi açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle aşiret kavramı etrafında bütünleşen Kürtlerin milli benliklerini ve örf-adet- geleneklerini korumaları biraz da bu sisteme borçlu olduğunu söylemek yanıltıcı olmasa gerek. Zira bir dayanışma modeli olarak aşiret sistemi içinde barındırdığı hoşgörü, birleştiricilik, yardımlaşma gibi zaruri ihtiyaçlar hiyerarşisinde sorumluluk paydasında kendisine yer bulmuştur. Bugün her ne kadar aşiretçilik eski kadar güçlü olmasa da onu meydana getiren toplumsal grup esas alınarak yaşadıkları yerlerde dayanışma modelini ön plana çıkarmalarıyla tanınmaktadırlar.

1) AŞİRETİN KELİME ANLAMI VE AŞİRETİ OLUŞTURAN ÖĞELER

Kabile, boy veya klan kelimeleriyle anılan ve genellikle sosyal, siyasi bazen de ekonomik temelleri olan aşiret kavramı dil bilimcileri tarafından aşira veya eşir olarak da belirtilmektedir. Literatürde bu kelimenin Arapçadaki aşire kelimesinden türediği ve topluluk anlamına geldiği kabul edilen bir gerçektir. Bunun yanında aşireti, Cevdet Türkay, boy, oymak ve cemaatle de ilişkilendirmektedir.¹

Aşiretin genel tanımını yapmadan önce aşiretleri meydana getiren öğelerin bilinmesi aşiret kavramını daha açık hâle getirecektir. Bu öğeleri değerlendirirken hem Türkçe hem de Kürtçede kullanım şekliyle ifade etmek daha doğru olacaktır. Bu öğeler şöyle değerlendirilebilir.

1.1) Mal

Aşireti oluşturan Mal, Farsça veya Kürtçe'de kullanıldığı ve aşiretin meydana gelmesinde en küçük yapı taşı olan aile anlamına geldiği ifade edilir. Ziya Gökalp ise

*Batman Üniversitesi ahmetilyass@hotmail.com

**Atatürk Üniversitesi orhanturankktc@mynet.com

¹ Cevdet Türkay, *Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler*, İşaret Yayınları, İstanbul, 2001, s. 17.

bu kavramın Türk sosyolojisindeki yerini Akev olarak değerlendirir.² Aile kastedilirken bunun anne, baba, çocuklar, dede ve amcaları kapsayan geniş bir çerçevede olmasına dikkat edilmesi gerekir. Lale Yalçın-Heckmann, Hakkâri'deki aşiret ve akrabalık ilişkileri üzerine yapmış olduğu alan araştırmasında mal terimini antropoloji literatüründeki klan teriminin yerine kullanmıştır.³ Malı, sülale anlamında da kullananlar vardır.⁴

1.2) Malbat

Aşiret kavramında önemli olan ikinci kavram Malbat veya Kol'dur. Malbat: Her biri beş göbek olan birden fazla Mal'ın birleşmesinden meydana gelen topluluğa denir. Bir Mal'ın, Malbat düzeyine yükselmesi için ortalama 100 yılın geçmesi gerekir. Zira her bir göbek aşiretlerin hesabı ile 20 yıla tekabül eder. Bu kavramın sosyolojik olarak Türkçede kullanımı ise Orhan Türkdoğan'ın *Güneydoğu Kimliği* adlı eserinde Kol olarak yerini almaktadır.⁵

1.3) Kabile

Aşiret kavramı çerçevesinde kolların birleşmesiyle kabile meydana gelmektedir. Kabile, tanım itibarıyla Malbat'ların birleşmesiyle daha geniş bir topluluk ismine verilir. Örneğin, Şanlıurfa yöresinde yaşayan Düğer Aşireti birçok kabilenin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Bu aşiret, Sergevri, Lebentçiler, Billiyle, Habiye ve Karayiler gibi kabilelerin birleşmesi sonucu *Düğer Aşireti* ismini almıştır.

Nihai olarak kabileler de birleşerek aşireti meydana getirmiştir. Tabi bu sınıflandırmalar bölgedeki izlenimler sonucu elde edilmiştir. Aşiretler hakkında araştırma yapan birçok araştırmacı farklı sınıflandırmalar da yapmışlardır. Bunlardan Ahmet Özer, aşireti oluşturan öğeleri şöyle değerlendirir.⁶ "*Birçok ailenin bir araya gelmesi Zom'u oluşturur. Birkaç Zom'un bir araya gelmesi Oba'yı oluşturur. Oba Zom'a göre daha güçlü bir birliktir. Obalar kabileyi, kabileler de aşireti oluşturur.*"

Ziya Gökalp ise bu yapıyı *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler* adlı kitabında, aşiretleri oluşturan unsurları, özellikle de aşiretin ağırlık noktasını klan olarak belirler.⁷ Semiyede (klan) ise, semiyevi aşiret, ağırlık noktası batında (soy ya da kuşak) ise Batını Aşiret, ağırlık noktası amarede (konfederasyon) ise amarevi aşiret,

² Ziya Gökalp, *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1992, s. 18.

³ Lale Yalçın Heckmann, *Kürtlerde Aşiret ve Akrabalık İlişkileri*, (Çev: Gülhen Erkaya), İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s. 134.

⁴ Ferhat Tekin, *Hakkâri Örneğinde Aşiret, Cemaat ve Akrabalık Örtüntülerinin Modernleşme ve Kırsal Çözülme Sürecindeki Siyasal ve Toplumsal Sonuçları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2005, s. 7.

⁵ Orhan Türkdoğan, *Güneydoğu Kimliği (Aşiret-Kültür ve İnsan)*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998, s. 19.

⁶ Ahmet Özer, *Doğu'da Aşiret Düzeni ve Brukanlar*, Elips Kitap, İstanbul, 2003, s. 8.

⁷ Gökalp, *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*, s. 15.

ağırlık noktası kabiledede ise, kabilevi aşiret olur, eğer ağırlık noktası şa'b'da ise il (aşiret mahiyetinde değil, küçük bir millet tabiatındadır) ortaya çıkar. Arap ve Kürt aşiretleri kabilevi tipe girerken, Türk illeri son tip kapsamındadır.

Haluk Çay, *Her Yönüyle Kürt Dosyası* adlı eserinde aşiret yapılanmasına farklı bir bakış açısı getirmektedir. Aşiret yapılanmasını tamamen "Türk devlet-boy teşkilat yapısı ile alakalıdır" diyerek konuyu Türkler'de devlet teşkilatında Doğu-Batı yapılanmasına ve Oğuz Han oğullarının 24 boya bölünmesine benzetir. Bu benzetmeyi Hakkâri bölgesinde yerleşmiş olan Ertuşi⁸ ve Pinyaniş⁹ Aşiretleri'ndeki örgütlenmeye ve Kürtler'in tarihinin aydınlatılmasında ana kaynak olarak değerlendirilen Şerefhan'ın¹⁰ eserinde kendisinin de üye olduğu Rojeki Aşireti'nin 24 alt birimden oluşmasına dayandırır.¹¹

Aşiretleri oluşturan öğeleri değerlendirirken bu tartışmaya *Ağa, Şeyh Devlet* adlı eserin yazarı Martin van Bruinessen de katılmıştır. Bruinessen, aşireti bir ya da iki soydan oluşan aşiret bölümleri için de kullanır.¹² Martin van Bruinessen, aşireti oluşturan öğeyi değerlendirirken kavram kargaşasına maruz kalmıştır. Çünkü sülale, malbat adı verilen birkaç ailenin birleşmesinden meydana gelmektedir. Yine Bruinessen, diğer eserinde aşireti, hane, alt sülale, sülale, klan ve aşiret olarak ayırmıştır.¹³

Irak'ta yaşayan Kürtler hakkında sosyolojik bir araştırma yapan Edmund R. Leach'e göre aşiret, her biri bir klan olan Taifa'dan oluşur, Taifa da kendi içinde *Tira* denilen alt bölümlere ayrılır. Leach'e göre aşireti oluşturan öğeler, Taifa ve Tira terimleri genel antropolojik sınıflandırmada kabile, klan ve soy terimlerine denk dü-

⁸ Aşiretin Van bölgesinde, Irak'ta Hakkâri merkezine bağlı Geçitli, Çukurca, Çağlayan, Uzundere, Elmacık, Işık, Kaval köylerinde çoğunlukta yaşamaktadırlar. Ertuşi Aşireti'nin, 1987 yılındaki sayımlarına göre 19500 kişilik bir mensubiyeti vardır. Van merkezde oturan Tayyar Ertuş ile Başkale'de oturan Mahmut Ağa söz sahibidir. Yan göçebe şeklinde yaşamlarını sürdürmektedirler.

⁹ Pinyaniş Aşireti, Bitlis'ten Hakkâri bölgesine gelmişlerdir. Hakkâri'ye bağlı Başaltı, Büyükçiftlikköy, Dilektaş, Armutdüzü, Kavuşak, Akocak, Ortaç, Narlıköy, Kurudere, Kayalık, Cevizli gibi köylerde yaşarlar. Irak'ta bulunan Zibar Aşireti'yle akrabalıkları bulunmaktadır. Yine 1987 sayımına göre 16000 kişilik bir topluğa sahiptirler. Oramar, Diri, Dostki, Geravi ve Şerefhan gibi aşiretleriyle düşmanlıkları bulunmaktadır. Ahmet Zeydan, aşiretin ileri gelenlerindedir.

¹⁰ Şerefhan veya Şerafettin Han XVI. yüzyılda yaşamış Bitlisli, Şerefname adlı eseri yazan ve bunu dönemin padişahına sunan kişidir. Eser Farsça olup özellikle Orhan Türkdogan Şerafettin Han'ı Kürt aşiretlerinin anlaşılmasında sosyolojik bir karakter olarak değerlendirir. Şerafettin Han, 1604'de Bitlis'te vefat etti. Eser şimdi Oxford Üniversitesinde bulunmaktadır. Şerefname, daha sonra Celal Kabadayı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

¹¹ A. Haluk Çay, *Her Yönüyle Kürt Dosyası*, Turan Kültür Vakfı, Ankara, 1996, s. 247-249.

¹² Martin van Bruinessen, *Kürdistan Üzerine Yazılar*, (Çev: Nevzat Kıraç, Selda Somuncuoğlu, Leyla Keskiner, Halil Turanser), İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s. 211.

¹³ Martin van Bruinessen, *Ağa, Şeyh, Devlet*, (Çev: Banu Yalkut), İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 82-83.

şerler.¹⁴ Her yazarın kendisine göre aşireti oluşturan temel öğeleri somut hâle getirilirse:

	Mal	Malbat	Kabile	Aşiret
Ahmet Özer	Aile	Çadır, Zom, Oba	Taifa, Kabile	Aşiret
Ziya Gökalp	Ayal	Ocak, Soy, Yarım,	Bölük	Boy
İsmail Beşikçi	Çadır	Zom,	Kabile	Aşiret
Edmund Leach	Tıra	Taifa,		Aşiret
Bruinessen	Hane	Sülale	Klan	Aşiret

2) Aşiret Nedir?

Aşireti oluşturan öğeleri değerlendirdikten sonra aşiretin ne olduğu konusunu belirtmek aşiretin anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Aşiret tanımlamalarında ortak bir konsensüsün sağlanamadığı ifade edilir.¹⁵ Bunun altında yatan temel sebep, aşiretin basit bir klan örgütlenmesi ya da ilkel bir toplum objesi olarak görülmesidir. Toplumsal ve siyasal bir örgütlenme biçimi olan aşiret kavramı, bünyesinde feodal kalıntıları barındıran ve geleneksel/ataerkil yapısıyla akrabalık bağına dayalı bir tür sosyal organizasyon biçimi olarak tanımlanabilir. Aşiret tanımlamalarında genel olarak ecdat ortaklığı ve aile şeceresi gibi kavramların önemli varsayıldığının altının çizilmesi gerekir.¹⁶ Zira bu iki kavram aşiret şemasının başlıca temelleridir. Bunun yanında aşireti açıklarken ortak paydayı kan bağı ve kardeşler arasında oluşan ilişki yumağına dayalı olarak belirten yazarlar da mevcuttur.¹⁷

Selahattin Çetiner, aşireti tanımlarken, aynı soydan gelen ailelerin ve kabilelerin bir reisin başkanlığında ve ortak bir sosyal düzen içinde, aynı bölgede toplu olarak yaşamlarını sürdürmelerine dikkat çekmektedir. Aşiret deyince sadece Doğu'da yer alan Kürt aşiretleri akla gelmemelidir. Türkler'de de Kayı, Özbek, Kıpçak, Abdal, Tahtacı vesaire isimler altında birçok aşiretler olmuştur. Aşiretler oba, mezra, dam, zom, ağıl, çadır, çiftlik diye isimlendirdikleri köy altı mekânlarda ya da köy ve şehirlerde yaşarlar ve tayfa, aile, kabile, küçük aşiretler gibi toplulukların birleşmesinden de oluşur.¹⁸ Aşiretin anlamı konusunda İsmail Beşikçi:¹⁹ "Aşiret daha ziyade evlenme

¹⁴ Edmund R. Leach, *Rewanduz Kürtleri; Toplumsal ve İktisadi Örgütlenme*, (Çev: Sinan Birwan, Hışyar Özsoy, Serap Rüken Şengül), Aram Yayınları, İstanbul, 2001, s. 34.

¹⁵ Kenneth Christie, *Ethnic, Conflict, Tribal Politics*, Curzon Press, Surrey, 1998, s. 4.

¹⁶ Mehmed S. Kaya, *The Zaza Kurds of Turkey*, I. B. Tauris, London, 1988, s. 31.

¹⁷ S. K. Tiwari, *Tribal Roots of Hinduism*, Sarup&Sons, New Delhi, 2002, s. 22.

¹⁸ Selahattin Çetiner, *Sorunlarıyla Doğu ve Güneydoğu Anadolu Gerçeği*, TSK Mehmetçik Yayını, Ankara, 2003, s. 99.

yoluyla ile meydana getirilen akrabalıkların yani hısımlıkların bütünüdür. Aşiret, kabilelerin birleşmesinden meydana gelir” diyerek aşiretin tanımlanmasında akrabalık ile kabileye değinmiştir.

Lale Yalçın ise önce aşireti oluşturan ana öğeleri açıkladıktan sonra aşirete şöyle yaklaşmaktadır; aşiret, sistemindeki hiyerarşinin bir sonraki basamağı, Kürtçede *eşiret* denilen aşiretlerdir. Sülalelere ve aşiretin bölümlerine mensup olan insanların toplamına aşiret²⁰ adını vermiştir. Lale Yalçın, aşiret tanımında yanlışa düştüğü bir nokta sülale kelimesinin bölgede sahip olduğu anlamını idrak edememesidir. Çünkü sülalenin anlamı bir nevi aşirettir. Bölgedeki edinilen izlenimlere göre sülale şehirli halkın aşiret için kullandığı eş anlamlı sözcüklerinden biridir.

Aşireti sadece bir topluluk ya da bir soyun yürümesi şeklinde değerlendirmeyenler vardır. Böyle ifadelerde aşireti, yörük, konargöçer gibi bir takım kavramlarıyla içinin doldurulmasına çalışılmıştır. Yani aşireti, Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren Türk nüfusuna dayanan ve yavaş yavaş devam eden göçler ve Anadolu'daki Türk devlet ya da beyliklerinin fethi ile artan Türkmen nüfusa dayandırılır. Bu göçebe nüfus Osmanlı Devleti tarafından konar-göçer, yörük, Türkmen, aşiret şeklinde isimlendirilmiştir.

Aslında bu yakıştırma Yusuf Halaçoğlu'nda da görülmektedir. Halaçoğlu, aşireti, Arapça bir kelime olup kabilenin karşılığı olarak kullanıldığı gibi kabilenin altında daha küçük bir topluluk olarak tanımlamaktadır. Türkçe'de ise yaygın olarak göçebe unsurlar için kullanılmış olan bu kelime, özellikle Osmanlılar döneminde boyun altında, cemaatin üstünde bir topluluğa ad olmuştur. Osmanlı kanunname ve belgelerinde genel olarak konar-göçer veya yörük olarak kaydedilen teşekküller, yukarıdan aşağıya bir sıraya göre, boy (kabile, taife), aşiret, cemaat, oymak, mahalle, oba(aile) şeklinde bölümlere ayrılmıştır. Boyun idarî işlerinin boy beyi (Arap kabilelerinde şeyh) tarafından yürütülmesine karşılık aşiretlerde bu görev aşiret beyi ya da kethüda tarafından yerine getirilir. Bazı durumlarda boy beyinin yetkisi dâhilinde olan aşiret beyinin tespiti genellikle irsi bir hüviyet göstermektedir” şeklinde değerlendirerek aşiretin tanımlanmasında mahalli öğeleri de başvurarak aşireti daha geniş bir konseptte koymuştur.

Osmanlı yönetimi aşiretlere kuşkuyla baktığı için merkezde ve vilayetlerde görev yapan devlet yetkilileri aşireti tanımlarken “cehâlet içinde yüzen ve vahşi,

¹⁹ İsmail Beşikçi, *Doğu'da Değişim ve Yapısal Sorunlar (Göçebe Alikan Aşireti)*, Doğan Kitapevi, Ankara, 1969, s. 68-69.

²⁰ Heckmann, *Kürtlerde Aşiret ve Akrabalık İlişkileri*, s. 135.

uygarlaşmamış davranışlara sahip” insanlardan oluştuğunu düşündükleri aşiretler için aşağılayıcı tanımlamalar kullanmakta hemfikirdiler.²¹

Orhan Türkdoğan, aşireti genel ifadeyle²² “kabile ve aşiret kavramları, henüz sosyolojik anlamda açıklığa kavuşmuş değildir. Ona göre aşiret, kabilelerin birleşmesinden meydana gelmektedir. Aşireti meydana getiren etken, daha ziyade evlenme yoluyla sağlanan akrabalık olgusudur. Aşiretin büyüklüğünü belirleyen kabile sayısıdır. Kabile reislerinin üzerinde de bir aşiret reisi (ulu kişi) vardır. Büyük ve ulu bir ata olarak bilinen bu kişi, aşiret teşkilatının en üst kısmında yer almaktadır. Bu ulu kişi, gerektiğinde başka aşiretleri de nüfuz sahası içine katabilir. Aşiretler konfederasyonu bu şekilde teşekkül etmiş olur. Aşiretin idaresinden, diğer aşiretlere karşı soy-sopun devamının sağlanması ve üstünlüğünün korunmasından bu ulu kişi (reis) sorumludur. Genelde evlenmeler de aşiret içinde meydana gelir. Bu nedenle, aşiret aynı zamanda bir idarî ve siyasi birliktir” şeklinde değerlendirerek aşireti konfederasyon mahiyetinde düşünmüştür.

Aşiret üzerinde tam olarak konsensüs sağlanamadığından tanımları artırmak ve farklı tanımları kullanmak mümkündür. Bunlardan Ahmet Özer, aşireti, “çeşitli kan bağları ile birbirine bağlı, belli bir alan üzerine kendilerine has bir yaşama tarzı ile hayvancılık yaparak yaşayan göçebe insân topluluğudur. Ancak daha sonra bazı aşiretlerin kısmen yerleşik hayata geçmesi, yukarıdaki tanımlama içine yarı göçebe ve tarıma bağlı toplulukları da katmamızı gerektiriyor.”²³ şeklinde belirtmektedir.

Kamus-i Türkî’de ise aşiret; bir asıldan çıkmış, birlikte yaşayan ve birlikte konup göçen topluluk veya oymak biçiminde tanımlanmıştır.²⁴ Thomas Bois’e göre Kürt aşireti, üyelerinin dış saldırılara karşı korunması, eski töre ve yaşam tarzının devam ettirilmesi amacıyla oluşmuş bir topluluk veya topluluklar bütünüdür²⁵ diyerek aşirete, genel bir ifadeyle bir korunma amacına yönelik topluluk olarak bakar. Bois’in aşiretteki tanımında dikkat çektiği bir diğer özellik aşiretlerin göçebe ve dağlarda yaşayan kimseler olduğunu iddia etmesidir. Bois’in bu iddiası aşiret temelinde en azından aşiretin tanımlanmasında ortak paydaya yöneliktir.

Doğu Ergil’in 1994 yılında TOBB için yaptığı *Doğu Sorunu* adlı araştırmasında aşireti²⁶ “Aşiret bir güç kaynağıdır. Aşiret, bireye fiziksel güvenlik yanında arazi ve mera gibi alansal güvenlik sunar. Ama aşiret dayanışmacı olduğu kadar bölüşümcü

²¹ Alişan Akpınar-Eugene L. Rogan, *Aşiret Devlet, Osmanlı Devleti’nde Aşiret Mektebi*, Aramtoplum Yayınları, İstanbul, 2001, s. 15.

²² Orhan Türkdoğan, *Doğu Anadolu’nun Sosyal Yapısı*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1987, s. 19.

²³ Özer, *Doğu’da Aşiret Düzeni ve Brukanlar*, s. 7.

²⁴ Şemseddin Sami, *Kâmus-i Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1996, s. 939.

²⁵ Thomas Bois, *Kürt Milliyetçiliği*, (Çev: Kamuran Fıratlı), Doz Yayınları, İstanbul, 1997, s. 135.

²⁶ Doğu Ergil, *Doğu Sorunu, Teşhisler ve Tesbitler*, Özel Araştırma Raporu, Stratejik Araştırmalar Dizisi I, TOBB Genel Yayını, Ankara, 1995, s. 110.

değildir. Eşitlikçi ve kaynak dağıtıcı, yani bir sosyal adalet aracı değildir. Eldekini (sürüler ve diğer hayvanlar ile sahip olunan araziyi) korur. Üretim için işbirliğine ve işbölümünü düzenlemez. Kısaca aşiret, koruyucu bir şemsiyedir. Mensuplarını dışarıdan gelecek tehlike ve tehditlere karşı korur” diye ifade etmektedir. Doğu Ergil, burada aşiretin koruyuculuğu, aşiret mensuplarının sosyal statü bakımından aşireti olmayan insanlara göre üst mertebede yer aldığını ve bunun aşiretin oluşmasına yardımcı olduğu ve yaşamını devam ettirdiği gerçeğini ortaya koymaktadır.

Hekimoğlu Süleyman Özcan, aşireti, aynı soydan gelen insan topluluğu, (akrabalar) yakın ve uzak akrabaların tümü, baba tarafından olan aile bireyleri ve bunları oluşturan nüfusun tamamına aşiret demiştir.²⁷ Burhan Kocadağ’a göre ise aşiret, kan bağına içeren ve uzun bir zaman sürecinde çoğalan bir hanenin genişleyip yayılmasıyla meydana gelir.²⁸ Son zamanlarda aşiretin belirtilmesinde onun bir ideoloji olduğu hakkında bir takım fikirlerin de öne plana çıktığı görülür. Bu fikrin ortaya çıkmasındaki esas nokta aşiret bir bütün olarak değerlendirildiğinde haklı veya haksız oldukları tartışılabilir. Kürdoloji hakkında araştırmalarıyla tanınan Bruinessen’e göre aşiret, gerçek ya da gerçek olduğu varsayılan ortak bir ataya dayanan ve akrabalık temelinde örgütlenmiş, genellikle toprak bütünlüğü de olan (dolayısıyla ekonomik kendine özgü bir içyapıya sahip sosyo-politik bir birimdir²⁹ şeklinde tanımlamıştır. Aşiretler, feodal rejimlerin yönetim biçimi etkenidir.³⁰

Son tahlilde aşiret, aynı soydan gelen kişilerin en az iki yüz yıl bu soyun sürmesi koşuluyla kendi içerisinde hiyerarşisi, örf adet ve kuraları lideri olan akrabalık ilişkilerin geliştiği, göçebe ya da yarı göçebe yaşam tarzına sahip, erkek erkin güçlü olduğu ve birlikte yaşama amacı güden sosyal, siyasi, ekonomi bir topluluk adına verilmektedir.

SONUÇ

Bir toplumsal mekanizma örneği olan aşiret sistemi Mezopotamya toprağında ve Kürtlerin şahsında varlığını devam ettiren ender bileşimlerin başında gelmektedir. Aşiret sisteminin birçok örneği dünyada mevcuttur. Bu örneklerin çoğu da kapitalizme yenik düşmesine rağmen Kürtlerde aşiret örgütlenmesi varlığını halen sürdürmektedir. Yukarı da birçok kez değinildiği gibi Kürtlerin dayanışma tezahürü olan bu örgütlenme içinde barındırdığı birimcikler tarafından sıkı sıkıya bağlı olması federatif bir yapıyı ön palan çıkarmaktadır. Çünkü aşireti meydana getiren bu örgütlenmeler parça bütün içerisinde değerlendirildiğinde aşiretin tanımlanması ve idrak edilmesi daha kolaylaşacaktır.

²⁷ Hekimoğlu Süleyman Özcan, *Kürt Tarihi, Aşiretler ve İsyanlar*, Akis Kitap, İstanbul, 2007, s. 74.

²⁸ Burhan Kocadağ, *Doğu’da Aşiretler, Kürtler, Aleviler*, Can Yayınları, İstanbul, 1997, s. 178.

²⁹ Bruinessen, *Ağa, Şeyh ve Devlet*, s. 397.

³⁰ Yalçın Bayer, “Aşiretleri Atatürk Görecekti”, *Hürriyet*, S. 19663, 27.09.2002, s. 8.

Son kertede kan bağı ile oluşmuş olan aşiret sistemi kendine has yaklaşımı bunun yanında akrabalık kuvvetini ön plana çıkarmasıyla da önem taşımaktadır. Şunun altının çizilmesi gerekir ki Kürtler milli benliklerini korumayı başarıyor ve kendi içerisinde birlik-beraberliği sağlayabiliyorlarsa bunun aşiret sisteminin

KAYNAKÇA

- A. Haluk Çay, *Her Yönüyle Kürt Dosyası*, Turan Kültür Vakfı, Ankara, 1996.
- Ahmet Özer, *Doğu'da Aşiret Düzeni ve Brukanlar*, Elips Kitap, İstanbul, 2003.
- Alişan Akpınar-Eugene L. Rogan, *Aşiret Devlet, Osmanlı Devleti'nde Aşiret Mektebi*, Aramtoplum Yayınları, İstanbul, 2001.
- Burhan Kocadağ, *Doğu'da Aşiretler; Kürtler, Aleviler*, Can Yayınları, İstanbul, 1997.
- Cevdet Türkay, *Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler*, İşaret Yayınları, İstanbul, 2001.
- Doğu Ergil, *Doğu Sorunu, Teşhisler ve Tesbitler*, Özel Araştırma Raporu, Stratejik Araştırmalar Dizisi I, TOBB Genel Yayını, Ankara, 1995.
- Edmund R. Leach, *Rewanduz Kürtleri; Toplumsal ve İktisadi Örgütlenme*, (Çev: Sinan Birwan, Hişyar Özsoy, Serap Rûken Şengül), Aram Yayınları, İstanbul, 2001.
- Ferhat Tekin, *Hakkâri Örneğinde Aşiret, Cemaat ve Akrabalık Örüntülerinin Modernleşme ve Kırsal Çözülme Sürecindeki Siyasal ve Toplumsal Sonuçları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2005.
- Hekimoğlu Süleyman Özcan, *Kürt Tarihi, Aşiretler ve İsyanlar*, Akis Kitap, İstanbul, 2007.
- İsmail Beşikçi, *Doğu'da Değişim ve Yapısal Sorunlar (Göçebe Alıkan Aşireti)*, Doğan Kitapevi, Ankara, 1969.
- Kenneth Christie, *Ethnic, Conflict, Tribal Politics*, Curzon Press, Surrey, 1998.
- Lale Yalçın Heckmann, *Kürtlerde Aşiret ve Akrabalık İlişkileri*, (Çev: Gülhen Erkaya), İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.
- Martin van Bruinessen, *Kürdistan Üzerine Yazılar*, (Çev: Nevzat Kırac, Selda Somuncuoğlu, Leyla Keskiner, Halil Turanser), İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.
- Martin van Bruinessen, *Ağa, Şeyh, Devlet*, (Çev: Banu Yalkut), İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.
- Mehmed S. Kaya, *The Zaza Kurds of Turkey*, I. B. Tauris, London, 1988.

- Orhan Türkdoğan, *Doğu Anadolu'nun Sosyal Yapısı*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1987.
- Orhan Türkdoğan, *Güneydoğu Kimliği (Aşiret-Kültür ve İnsan)*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998.
- Selahattin Çetiner, *Sorunlarıyla Doğu ve Güneydoğu Anadolu Gerçeği*, TSK Mehmetçik Yayını, Ankara, 2003.
- S. K. Tiwari, *Tribal Roots of Hinduism*, Sarup&Sons, New Delhi, 2002.
- Şemseddin Sami, *Kâmus-i Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1996.
- Thomas Bois, *Kürt Milliyetçiliği*, (Çev: Kamuran Fıratlı), Doz Yayınları, İstanbul, 1997.